Kunsten at leve langsommeligt
Hør artiklen læst op i Kristeligt Dagblads app eller på K.dk

Kristeligt Dagblad 2. sektion Lørdag 7. juni 2025
Kulturredaktør: **Michael Bach Henriksen** / kultur@k.dk
Souschef: Marchen Jersild
Denne side er redigeret af Grethe Nielsen

Kan vi tilgive tech-milliardærerne?

Tech-milliardærerne har udviklet teknologier, der stjæler vores tid og skaber tvivl om virkeligheden. I Viborg Kunsthal beder 12 af dem om syndsforladelse via kunstig intelligens

scene

Lisbeth Bonde
kultur@k.dk

12 levende billeder, 12 tech-milliardærer, som beder om tilgivelse.

Viborg Kunsthals underste udstillingsrum er omdannet til en kirke, hvor publikum kan tage stilling til, hvorvidt vi vil og kan tilgive verdens rigeste mænd såsom Bill Gates, Elon Musk og Mark Zuckerberg deres synder. Disse innovative hjerner har udviklet teknologier, der har sat gang i fake news, manipuleret med vores sanseapparat og dermed skabt usikkerhed om, hvad der er ægte, og hvad der er virtuelt.

De har grebet ind i vores liv og har stjålet både vores opmærksomhed mange timer om dagen – og dermed en stor del af vores liv. Deres logaritmer har vredet hovedet om på børn og unge, som sidder dagen lang foran skærmen i stedet for at danne reelle venskaber eller dyrke sport, læse bøger og lege. Børn og unges mistrivsel sættes i direkte forbindelse med deres pseudoliv på de sociale medier.

Og nu vil de ansvarlige have vores tilgivelse i et værk i Viborg Kunsthal produceret af det nystiftede Exit Stage, et eksperimentalteater, som udvikler scenekunst i dialog med de nyeste teknologier.

At værket er blevet så vellykket og går direkte ind, skyldes den raffinerede brug af den selvsamme teknologi, som de 12 tech-milliardærer nu søger syndsforladelse for fra alteret. Det er en såkaldt deepfake-animationsteknologi, der er frembragt ved kunstig intelligens. Man har manipuleret med fotografier, videoer, lydoptagelser og andre digitale gengivelser af de 12 magtfulde mænd, så der opnås en digital forfalskning ved hjælp af neurale netværk.

De 12 superkapitalister fremtræder overbevisende som sig selv med deres egne stemmer, håndbevægelser og mimik. Det er både skræmmende og dybt humoristisk.

Kynisk spekulation

Normalt spekulerer de i menneskers sociale og emotionelle liv via deres teknologiske kommunikationsplatforme. Deres virksomheder ekspanderer uophørligt i takt med den lynhurtige teknologiske udvikling, som de selv fortløbende sætter i værk. Men Madame Nielsen og Christian Lollike lægger dem overraskende ord i munden, som gør dem til mennesker, der erkender deres destruktive bidrag til menneskehedens udvikling.

De ved godt, at de er alt for rige, så rige, at de har sluppet forbindelsen til det almindelige liv. Der er måske en enkelt undtagelse: Bill Gates, som har givet formuer til den globale sundhedssektor og altid taler dens sag, når han møder toppolitikere rundt om på kloden. Han har tidligere udtalt, at hvis han havde været barn i dag, havde han nok fået en autismediagnose.

Det samme ville måske gælde de øvrige 11 tech-milliardærer, for hvis man skal præstere det, de har gjort, må man have en nørdet personlighed, en skarp hukommelse, evnen til at danne sig overblik over detaljer, en udviklet koncentrationsevne og sans for systematik. Det er forudsætningerne, hvis man skal udvikle nye teknologier og akkumulere gigantiske formuer, som disse mænd har gjort. Deres intelligens er skræmmende, og de er den moderne verdens herskere.

"Tilgiv, så skal I få tilgivelse", står der i Lukasevangeliet, kapitel 6, vers 37. Værket låser os dermed fast i et paradoks. For tilgiver vi ikke tech-milliardærerne deroppe ved alteret, kan vi ikke selv få tilgivelse. Af deres monologer lærer vi, at de i udgangspunktet drømte om at gøre verden bedre. Men så tog grådigheden over, og det er som bekendt en af de syv dødssynder.

Humor bag alvoren

Vi hører Elon Musk bekende: "Tilgiv mig for at være så ufatteligt, umenneskeligt rig og stadig en slave af teknologi og sociale medier ... Tilgiv mig for at formørke fremtiden, mens jeg påstod, at den ville blive fantastisk. Tilgiv mig, jeg beder dig, tilgiv mig."

Sådan bliver de alle ved med at tale til os. I løbet af den knap halve time lange forestilling får vi nede på kirkebænkene stadig vanskeligere ved at finde en grimasse, der kan passe. Jeg skiftevis måbede og skraldgrinede over denne absurde satire, men må samtidig anerkende Madame Nielsen og Christian Lollikes tekster for deres opfindsomhed og kritiske skarphed.

De ved godt, at de er alt for rige.

Tilsvarende imponerer den teknologiske præstation, som har genereret værket. Jeg håber, at det når langt ud i verden. Hybridværket er lige dele teater og samtidskunst med bud til tiden.

Exit Stage har til huse i Viborg, som i de seneste årtier har huset flere andre tiltag inden for den nyeste teknologiske udvikling, herunder computergrafik-skolen. Det nystiftede eksperimentalteaters motto er, at ingen må forlade deres produktioner upåvirkede. Det er lykkedes til fulde med Exit Stages første, dybt originale og medrivende forestilling. ■

★★★★★★

The Church of Very Rich Angels. En deep fake AI-animation med tekst af Madame Nielsen og Christian Lollike. Iscenesættelse: Christian Lollike. Dramaturgi: Anders Thrue Djurslev. Billedsidé: Ida Grarup og Jesper Clausen. AI-udvikler: Aske Mottelson. Egnsteatret Exit Stage i Viborg i samarbejde med Enter Ghost. Viborg Kunsthal. Til den 9. juni. Værket vises senere i København.

FOTO: MATHIAS LASSEN

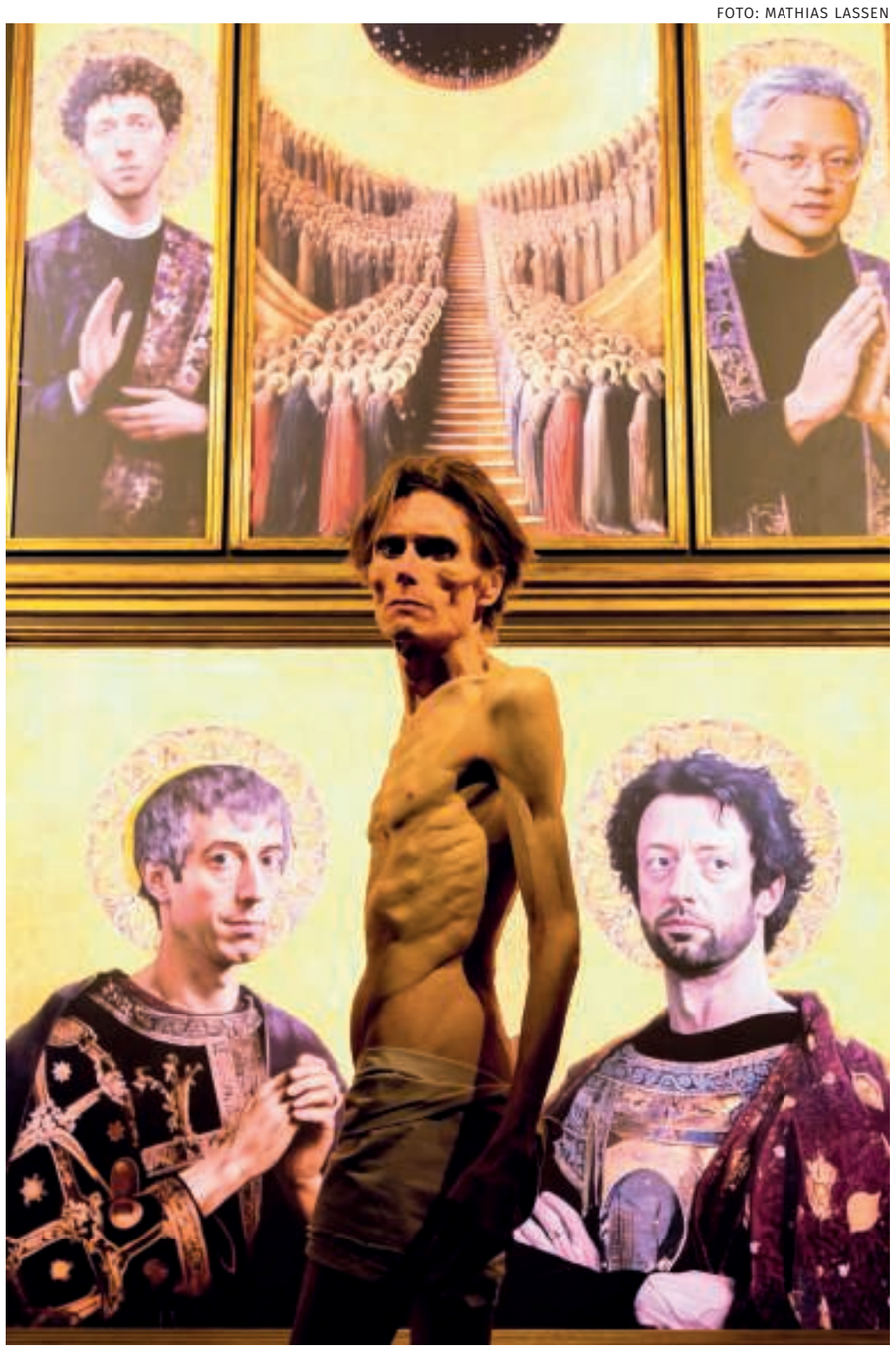

▲Madame Nielsen, der her poserer foran Googles stiftere Larry Page (tv.) og Sergey Brin, har sammen med Christian Lollike skrevet teksten om tech-milliardærerne.

De 12 tech-milliardærer

Elon Musk (medstifter af X.com/PayPal, medstifter af Tesla, grundlægger af SpaceX og ejer af det sociale medie X)

Bill Gates (medstifter af Microsoft)

Jensen Huang (medstifter af og direktør for Nvidia)

Mark Zuckerberg (medstifter af Facebook)

Jeff Bezos (grundlægger af Amazon)

Larry Page og Sergey Brin (stiftere af Google)

Ma Huateng (medstifter af og direktør for Tencent)

Mukesh Ambani (formand og direktør for Reliance Industries)

Sam Altman (medstifter af og direktør for OpenAI)

Larry Ellison (medstifter af Oracle)

Bryan Johnson (grundlægger af Kernel og Braintree)

Den røde cirkel

Skotske Ali Smith har med "Glif" skrevet en dybt foruroligende dystopi, hvor det levende sprog og den frie kunst er en del af håbet og modstandskampen

bog

Jeppe Krogsgaard Christensen
kultur@k.dk

"Er det sådan at vi tilhører et system, og systemet så bliver noget der kan bestemme ting om os?" Det er lille Rose, der stiller spørgsmålet til sin ældre søster, Briar. Eller "søster" er måske ikke det helt rigtige ord, viser det sig senere i Ali Smiths "Glif", der ikke kun er en urovækkende dystopi, men også et forsvar for det tvetydige, det flydende, det komplekse, der ikke er plads til i et totalitært regime.

En dag da de to børn, Rose og Briar, kommer hjem, er en cirkel slået om deres hus. Den er rød og stammer fra regimets maskine, fra en Merkator Plus Ultra, og det betyder, at der er fare på færde. Så stedfaren beder børnene sætte sig ind i autocamperen og kører hen på parkeringspladsen foran det døgnåbne Tesco-supermarked. Men da de står ud morgenen efter, er der også en rød cirkel om autocamperen.

Børnene og stedfaren tilhører lig moren – der har måttet rejse fra dem – en samfundsklasse, der ikke rigtig tjener noget formål i regimet, og er derfor udsatte. De er "uverificerbare", som det hedder på magtens sprog, der giver mindelser om det såkaldte Newspeak i George Orwells "1984", som sammen med Aldous Huxleys lige så fremtidsdystre "Fagre nye verden" er i en slags samtale med "Glif".

Men Smiths dystopi, hvor klimakrisen og kapitalismen raser, blandes op med et fint og nært søskendeforhold, og da Rose og Briar ender i et stort tomt hus, uden hverken mor eller stedfar, overladt til sig selv, taler de på deres egne troskyldig måde om det eksistentielle. Midt i en virkelighed med billedmanipulation, overvågning, udbytning, sindelagskontrol.

De to er ikke mindst optaget af sprogets forhold til virkeligheden, om et navn egentlig har noget med det navngivne at gøre, og af den grå hest på en tilstødende mark, der venter på slagtehuset, og som lillesøster vælger at kalde Glif. Et ord som stammer fra skotsk og med mange forskellige betydninger: "En forbigående lighed. Et pludseligt eller tilfældigt glimt. Et flygtigt blik. En pludselig forskrækkelse."

En stærk og dyb læseoplevelse.

Regimet er hverken glad for viden, kunst eller for alt dét, bøger står for af kompleksitet, nuancering og mangfoldighed. For hvordan kan det påvirke folket? Hvilke frie og alternative tanker kan det ikke sætte i gang? Det sidste er Rose og Briar eksempler på. De er blevet hjemmeskolet af moren med gammeldags bøger, mens de fleste andre bare har fået et Educator – et Smartwatch-lignende ur – som kun præsenterer dem for dét, regimet synes, de bør vide for at kunne fungere i det strengt opdelte klassesamfund, hvor mange arbejder under slaveligende forhold på fabrikker, ved "Pakkebåndets cobraslange", for at de rige og velstillede, som de aldrig nogensinde ser, kan opretholde et liv i tryghed og overflod.

Mellem de to, arbejderne og de rige, findes som nævnt de uverificerbare. Til dem hører den ældre Oona, som børnene tilfældigt møder, og hun har forstået, hvordan man undgår overvågningskameraerne, tør tænke og tale om regimet, og lever i en af de lommer af modstand, som findes. Der er således et lille flakkende håb i den flot oversatte "Glif". En fjern drøm om omvæltning, revolution, om nye og bedre tider.

Alt er ikke tabt, alt er ikke undertvunget regimet og rovdyrkapitalismen. Der findes stadig mennesker, som forstår vigtigheden af tvetydighed, af bøger, af kunst, af levende sprog. Hvilket faktisk også er en form for modstand i en 2025-virkelighed, der har forfærdende mange ligheder med den fremtid, Smith fremmaner. Og "Glif" er den første roman af to. Den anden hedder "Glyf" og udkommer i 2026. Hvor håbet om en lysere verden nok stadig har trange kår. Præcis som i virkeligheden. ■

★★★★★☆

Ali Smith: Glif. Oversat af Signe Lyng. 233 sider. 300 kroner. Turbine.

... Kunsten at leve langsommeligt

fortsat fra forsiden

"Den, der kontrollerer ordene, kontrollerer tingenes givne struktur," som hun fyndigt udtrykker det.

Se op og indad

I "Glif" er det ikke helt nemt at dechifrere, hvem der styrer det fremtidssamfund, der skildres. Der er en statslig instans, som holder øje med borgerne, der enten er en del af eller uden for det taktpåkrævende maskineri. Briar og Rose tilhører sidstnævnte kategori. De betegnes som "uverificerbare" – jævnfør den røde streg om deres hus – fordi de ikke har afgivet deres personlige data til myndighederne. I hvert fald ikke til at begynde med.

Dystopiske linjer optegnes så småt, mens fortiden langsomt bliver til et minde, hvis ild er lige ved at dø ud. Men selvom den britiske forfatter Aldous Huxleys skræmmeeksempel på, hvad teknologisk og videnskabelig kontrol over menneskelivet kan medføre, romanen "Fagre nye verden" (1932), spøger i baggrunden, er der alligevel antydninger af gløder. De husker fortælleren, der til syvende og sidst styrer slagets gang på siderne, på, at oprøret mod autoriteterne er muligt.

Netop den lærdom kan romanen som form ifølge Ali Smith illuminere, i og med den ligesom mennesket gerne rummer flere tider, sandheder og "jeg'er" i et enkelt øjeblik. Derudover kan den gøre læseren opmærksom på de narrativer, sproget skaber – og dermed ruste vedkommende til virkeligheden.

Ude i den, i det virkelige liv, er hun ikke specielt interesseret i at tale om Donald Trump og hans betydning for Europas fremtid. Der er andre dagsordener, herunder migration og klimaforandringer, som hun finder mere presserende.

Også i den henseende fungerer romaner i hendes optik som påmindelser om, hvad der er op og ned: I "Sommer" forklarer figuren Robert sin søster, Charlotte, at den tyskfødte fysiker Albert Einstein formentlig ville sige, "at menneskeheden fik sine bedste intellektuelle værktøjer ved at se op på stjernerne". Det gør dog ikke, anfører forfatteren, de funklende himmellegemer ansvarlige for, hvordan mennesker agerer i verden.

"Vores planet har ikke et ansvar for os. *Vi* har et ansvar for planeten og for de andre planeter derude – dem, som de nye 'rumskibsautokrater' nu planlægger at udvinde ressourcer fra, eftersom Jordens egne begrænsede ressourcer er ved at slippe op. Den realitet burde tynge alles samvittigheder."

I den bedste af alle verdener ville hele klodens befolkning for hende at se arbejde sammen om at begrænse de klimaskader, der dag for dag vokser i omfang. De er nemlig "fuldstændig ligeglade med grænser og ideologier", påpeger hun, hvorefter hun straks punkterer sin utopi om en international koalition, som i fælles front skulle forsøge at standse de omsiggribende ødelæggelser.

"De politiske og økonomiske magtcentre styres af olie og storkapital, så *det* kommer ikke til at ske. Den voksende nationalisme, truslerne om annektering og den fjendtlige opmarchering, vi ser lige nu, har alt sammen rod i panikken over, hvad der er tilbage af Jordens ressourcer, og hvem der får kontrol over dem. Den er uundgåelig, ja, men den er også en kortsigtet og kortlivet reaktion – og ikke en reel løsning, men derimod en bedøvet måde at eksistere på som art."

I en af dine bøger skriver du, muligvis med reference til filosoffen Hannah Arendt: "Tilgivelse er den eneste måde at vende historiens uafvendelige gang på." Hvordan kan det begreb hjælpe os i dag?

"Tilgivelse er en dybsindig og vanskelig størrelse. Den er en form for forbløffende filosofisk modenhed – jeg tænker på den som heltemod. Personligt har vi alle brug for at kunne tilgive, fordi vi lever liv, som let bliver blodige, knuste, forstyrrede og forstyrrende. Tilgivelse er velsagtens den eneste kanal, der kan bibringe ægte sindsro, både for den, som tilgiver, og personen, som bliver tilgivet."

Den åbne dør

Nutiden er kendetegnet ved "angreb, hævn, magtudøvelse, fjendtlighed og raseri", fastslår Ali Smith og besvarer derpå sit eget spørgsmål: Hvad sker der, når vi gengælder grusomhed med grusomhed?

"Det indlysende – intet andet end en ophobning af grusomheder. Så hvis vi ønsker at leve mere end overfladiske liv, er tilgivelse den dør, vi er nødt til at finde ud af, hvordan vi åbner."

I "Glif" står der flere gange: "Vi kan ikke ændre det. Men vi kan lindre det." Er det også sådan, du ser på verdens nuværende tilstand?

"En af de mest fantastiske egenskaber ved mennesket er, at vi i mødet med noget, der er gået i stykker, forsøger at reparere det. Det sker helt instinktivt ved hjælp af fantasien. Vi er alle født kreative, og et fragment, for eksempel noget gammelt, som er gravet op af jorden, fremkalder en naturlig reaktion i os, hvor vores fantasi automatisk udfylder det, der mangler."

Tænk blot, tilføjer forfatteren, hvad der ville kunne udrettes, hvis den samme tilgang blev ført ud i hverdagslivet. For at illustrere sin pointe nævner hun en af sine venner, der for en del år siden døde i en tidlig alder, og som arbejdede i en velgørenhedsorganisation for hjemløse.

"I et af sine sidste breve til mig skrev hun: 'Jeg er endelig nået frem til, at der er mere reel forandring i at få ting til at rykke sig bare en lille smule – og så næste dag skubbe lidt mere – end i at kræve, at alting ændrer sig øjeblikkeligt.' Det tænker jeg meget på for tiden. Jeg tror, vi er nødt til at arbejde aktivt på at skrue ned for tempoet, presset, distraktionen og den næsten tyranniske virkning, som techverdenen har på os alle via skærmene i vores lommer. Den franske filosof Paul Virilio havde en talemåde, som jeg her vil parafrasere: 'Langsomhed – det er dér, den virkelige styrke ligger.'"

Kan litteratur få os til at fatte det budskab?

"Det særlige ved en fortælling er, at den altid er en gæstfri handling. Den inviterer dig ind, som en åben dør, alt imens den beder dig om at lukke op for den, der fortæller. Fortællingen har evnen til at åbne os for andre og åbne andre for os; den kan føre os ud over os selv og vores egne bekymringer, uden at det tager noget fra os. En fortælling kan ikke være ekskluderende – i så fald er der tale om propaganda. Dens eneste dagsorden er at favne os alle."

Ali Smith er godt klar over, at det lyder lovlig højstemt, så hun skynder sig afslutningsvis at understrege, at formålet med at skrive skønlitteratur er ... at skrive skønlitteratur. Derefter henviser hun til den engelsk-amerikanske digter W.H. Auden, som engang hævdede: "Poesi får intet til at ske." Det giver hun ham ret i.

"Kunst, i alle dens former, skaber en slags intethed, hvor noget andet så *kan* ske. Den handler altid om forvandling. Den er stedet, hvor virkeligheden og vores fantasi mødes. Et sted fyldt med vision, forståelse af, hvor og hvem vi er, og muligheden for at leve andre, anderledes liv. Alt det har vi brug for lige nu og her." ■

Ali Smith

Født den 24. august 1962 i Inverness, Skotland.

Har en universitetsgrad i engelsk sprog og litteratur fra University of Aberdeen.

Arbejder som forfatter, journalist og dramatiker.

Debuterede med novellesamlingen "Free Love and Other Stories" i 1995 og er nu aktuel med "Glif", der på dansk er udkommet på forlaget Turbine, og hvis søsterroman, "Glyph", udgives på engelsk i begyndelsen af 2026.

Bor med sin partner, filmskaberen Sarah Wood, i Cambridge, England.